

Дослідники взаємодії держави і громадянського суспільства завжди стикаються з проблемою як перспектив розвитку кожного елемента цієї взаємодії, так і гармонізації їх взаємовідносин. Справді, становлення демократичної соціально-правової держави великою мірою залежить від паралельного розвитку громадянського суспільства. І тут потрібно визнати факт недосконалості, “недооформлення” політичної системи і нерозвиненості інститутів громадянського суспільства в Україні; низького рівня політичної і громадської участі населення в суспільних справах. Недостатньо динамічний розвиток держави і громадянського суспільства взаємно посилюють стагнацію політичного і духовного життя в країні, вповільнюють реалізацію прав і свобод людини.

Ця проблема має й інший аспект: що може запропонувати демократія окремій людині. Якщо вона дала громадянам право обирати й бути обраними, брати або не брати участь у виборах, то вони не хочуть цього права втрачати. Демократичний розвиток у 2005–2006 рр. учасники опитувань, за повідомленням Всеукраїнської соціологічної служби, оцінювали для себе так: “скоріше важливо” — 36,5 %, “дуже важливо” — 29,3, “зовсім не важливо” — 2,9, “скоріше не важливо” — 4,0, “важко сказати” — 27,3 %. Таким чином, громадянин України не бажає звуження демократії. Хоча в українському суспільстві й існує суперечність між “солідарністю і свободою”, коли цінності індивідуальної свободи стоять значно вище за цінності солідарних дій навіть при обстоюванні колективних або спільних інтересів. Це свідчить не стільки про індивідуалізм українців (європейці не менші індивідуалісти), скільки про те, що Україна стає “сучасним неполітизованим суспільством”, з плюралістичними формами мислення, реалізації інтересів людей та участі в політичному і громадському житті.

Проте існування цих плюралістичних форм мислення і дій ще не стало явищем повсякденним, звичним, масовим. Це лише перші паростки зрілого громадянського суспільства. На жаль, до цього часу тоталітаризм мислення, “нашизм” (“наші та інші”, коли “інші” підлягають моральному або фізичному знищенню) домінує в ук-

раїнському суспільстві як традиційність, стереотипність, притаманні менталітету наших співвітчизників і сформовані протягом століть. Це тоталітаризм усередині нас, монологічність способу мислення і дій.

Для зрілого громадянського суспільства властива діалогічність мислення і поведінки (“я не поділяю його ідей, але він має право на власну думку”), яку треба виховувати за допомогою освіти, ЗМІ, літератури, мистецтва тощо. Сформувати таке громадянське суспільство самотужку, без цілеспрямованої державної підтримки майже неможливо. Сучасна соціально-правова, демократична держава спонукає до пошуку нових форм мислення, суспільної організації і системи діяльності, якої раніше не було. Якщо вона не робить цього, то не є сучасною і соціально-правовою.

Громадянське суспільство: сутність і тенденції реформування

Розвиток концепції громадянського суспільства в класичній суспільно-політичній теорії. Категорія “суспільство” — це людська спільнота, а “громадянське суспільство” — історичний феномен, що виникає на певному етапі розвитку людства, тому ці категорії не можна плутати або ототожнювати.

Від людського суспільства загалом громадянське суспільство відрізняється певними якісними ознаками. Так, якщо для першого загалом характерна спільна життєдіяльність індивідів, то для другого визначальною є така система зв'язків та інтересів, яка забезпечує вільну реалізацію кожної людиною її природних прав: на життя та гідне існування, родину, свободу будь-якої діяльності, що не заважає іншим, на власність, рівність перед законом тощо. Інакше кажучи, громадянське суспільство — це етап упорядкування суспільства в інтересах кожної людини. Звідси випливає і саме поняття “громадянин” — не просто людина або індивід, особистість, а суб'єкт власних